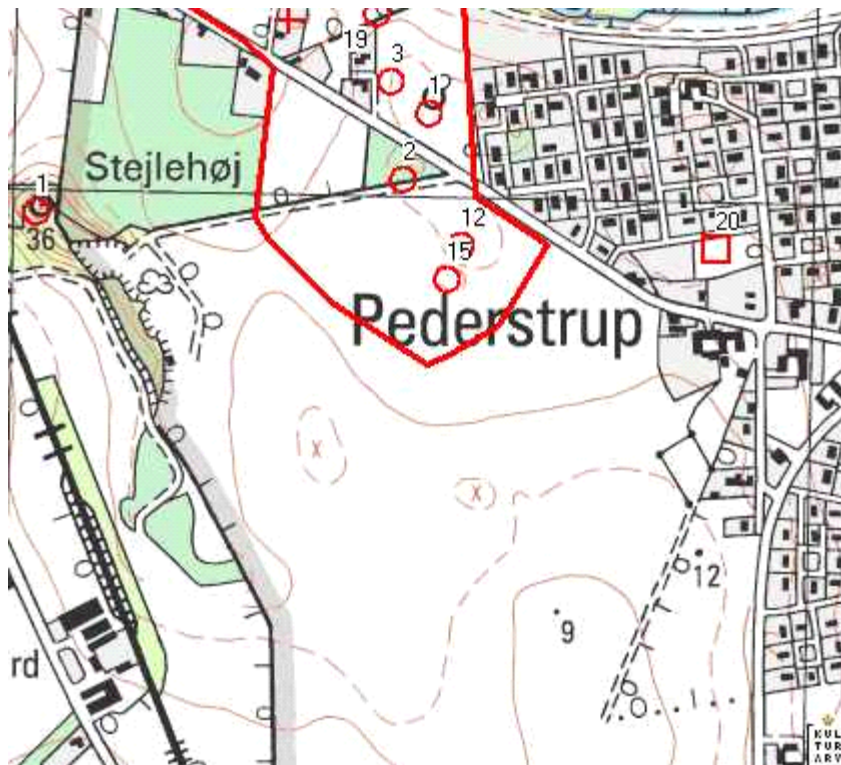

Pederstrup Syd

Forundersøgelsesrapport

NÆM 2006:139
KUAS FOR 2003-2122-1427

Næstved Museum 2006

NÆM 2006:139
KUAS FOR 2003-2122-1427
Pederstrup Syd

05.04.06
Mogenstrup Sogn
Hammer Herred
Storstrøms Amt (tidl. Præstø)

4cm-kort: 1512 III NV

Beretning for arkæologisk forundersøgelse

Abstract

På arealets sydvestlige del blev fundet kogestensgruber og gruber med enkelte fund af oldtidkeramik, flintafslag og dyreknoget. Der fremkom ikke daterbart materiale. Marken beliggende øst for stengærdet bar vidnesbyrd om højryggede marksystemer med 8-12m brede markstykker adskilt af 40-60cm brede agerrener. Markerne kan formentlig føres tilbage til tiden før udskiftningen i 1790'erne, og det samme kan stengærdets placering.

Indholdsfortegnelse

Undersøgelsens forhistorie	3
Øvrige data	3
Målesystem	3
Udgravningsmetode	3
Undersøgelsens resultater	4
Fremtidigt arbejde	5
Liste over grøfterne	6
Liste over anlæg og agerrener	8
Fundliste	11

Bilag

Diverse kort (inkl. grøft- og LMK-oversigt)
Profilopmåling af anlæg 16 og 23 (1:20; efter originalplanerne)
Oversigt over renerne (marksystemerne) på arealets østlige del

Appendiks A

Ondager – et bygdомråde fra yngre bronzealder (v. Thomas Roland)

Undersøgelsens forhistorie

Området syd for Pederstrup skulle byggemodnes som en del af Fladså Kommune lokalplan 1.B3.6, hvorfor forundersøgelsen blev iværksat. Der er tidligere udført en række arkæologiske udgravninger i området omkring Pederstrup (jf. j.nr. NÆM 1995:118, 1996:138, 1996:147, 2005:143). Undersøgelserne har vist, at yngre bronzealder (dvs. perioden ca. 1000-500 f.Kr) er stærkt repræsenteret omkring Pederstrup. En af landets ældste fibler af jern fremkom ved udgravningen af to gravhøje nord for området, og i området omkring disse høje er der ligeledes fundet bebyggelsesspor fra perioden. På skråningen øst for Lovvej, er der fundet rækker af kogestensgruber – ligeledes fra yngre bronzealder (jf. NÆM 1995:122 og 2004:122B). I dette område er der endvidere fremkommet spor efter huse fra førromersk jernalder.

Øvrige data

Forundersøgelsen foregik fra den 21. november til 12. december 2006. Udgravningsleder var undertegnede arkæolog Lene Brysting Renault, Næstved Museum. Maskinmand Skipper Mortensen førte gravmaskinen, som var en maskine på hjul med en 1,5 m bred skovl. Overordnet ansvarlig var museumsinspektør Thomas Roland, Næstved Museum. Vejret var overvejende overskyet med spredte regnbyger og 8-10°C

Målesystem

Udgravningsgrøfterne er indmålt med håndholdt GPS (WGS 84; koordinatlistre blandt originalmaterialet). Opmålingerne (landmarks=LMK) fremgår af listerne og omfatter målinger på grøfter og anlæg. Derudover angiver målingerne LMK 36-41 (ny) afgrænsningen af et område, hvor der allerede ved undersøgelsens start var anlagt en vej, og LMK 5-10 (ny) viser udstrækninger af en nyanlagt sø.

Renerne i den østlige del af feltet blev håndindmålt ud fra en GPS-indmålt hovedlinhje og div. sigtelinjer.

Udgravningsmetode

Søgegrøfterne er udlagt NNV-SSØ og udgravet med maskine. Der blev anlagt 10 grøfter med 13-15 m i mellem på udstykningens vestlige del. I området vest og nord for den nyanlagte sø blev anlagt 5 grøfter med ca. 30 m imellem, og 2 grøfter blev placeret langs skellet for at afdække om anlæg fra den østlige mark fortsatte på denne side af skellet. Skellet består af et stengærde med en del store træer. På det østlige område blev udlagt 13 grøfter syd for den etablerede vej og 3 grøfter nord for denne. Under udgravningen af grøfterne er der lavet mindre udvidelser for at afdække udvalgte anlægs udbredelse.

Der var midt på arealets sydlige del forholdsvis nylig anlagt en sø. Opgravningen til denne er hverken blevet forundersøgt eller anlægsarbejdet fulgt. Arealet umiddelbart op til søen, syd og sydvest for denne, blev dog afgravet til undergrundsniveau mens den nærværende arkæologiske forundersøgelse fandt sted. Afgravningen ved søen fandt imidlertid sted mens der ikke var arkæolog på pladsen. Arealet blev dog efterfølgende indmålt og besigtiget. Der kunne på det opkørte areal ikke registreres væsentlige anlæg.

Muldlagets tykkelse varierede fra 35-60cm på de højtliggende områder på arealets vestlige del, 20-30 cm på arealet nord og nordøst for søen. Området øst for skellet var dækket af op til 40 cm

muld og på den nordøstlige del kunne konstateres op til 60 cm tykt tørvelag under mulden. Undergrunden skiftede utallige gange over hele arealet, nogle gange fra fed lerjord til sand i samme grøft.

Undersøgelsens resultater

Der blev gravet 33 grøfter på i alt 2.900 m, hvilket betyder, at der er undersøgt omkring 4.350 m². Anlægsfundene var generelt få, og egentlige bopladsindikerende fund næsten fraværende. Der fremkom således kun fire mulige stolpehuller (A10, 11, 15 og 19). Størsteparten af anlæggene udgjordes af ukarakteristiske gruber, hvoraf kun to (A16 og 23) var af mere substantiel karakter. De fleste af gruberne fremkom på arealets vestlige del.

Kogestensgruber (jordovne) fandtes især i to klynger på de lidt højereliggende dele mod øst og vest, samt spredt langs den vestlige side af det tidligere vådområde, omkring den nyanlagte sø. Begge disse placeringer – på småplateauer netop over vådområder og i kanten af vådområder – er karakteristisk for kogestensgruber, der muligvis har forbindelse med kultiske handlinger. Dateringen af kogestensgruber er vanskelige uden hjælp af C-14 prøver, men de synes generelt at tilhøre yngre bronzealder eller ældste jernalder (ca. 100 f.Kr. - 0). Det skal i denne sammenhæng nævnes, at der ved anlæggelse af Stejlehøjen, hvor denne møder Lovvej, ligeledes fremkom en klynge kogestensgruber, hvoraf en trækulsprøve er sendt til C-14 datering, men stadig afventer svar (jf. NÆM 2006:129).

Endelig skal det nævnes, at der på skråningen mod øst ved Lovvej fremkom rester af tidligere marksystemer, rener, der formentlig stammer fra 15/1700-tallet.

Arealet vest for den nyanlagte sø

Der blev fundet 30 anlæg på området. Især i de vestligste grøfter, som ligger forholdsvist højt i landskabet, kunne konstateres kogestensgruber. Området omfattede også en del gruber, men pga. den megen dyreaktivitet var det ofte umuligt at fastslå grubernes afgrænsning og omfang. Dyreaktiviteten udgjorde omvendt også en risiko for at rodvælter tolkes som et menneskeskabt anlæg. Kun i enkelte anlæg fremkom (ukarakteristisk) oldtidskeramik, flintafslag og dyreknoget, men det har ikke været muligt at frembringe daterbart materiale.

I grøft VIa og VIIa kunne konstateres et op til 155 cm tykt kulturlag med brændt ler og trækulsnister. Undergrunden på dette stykke af grøften bestod af gult ler, hvorfor det er nærliggende at tro, at der har været tale om udnyttelse af ler som råstof. Men da kulturlaget var uden yderligere fund, er det ikke muligt at opnå sikkerhed om lagets oprindelse. Laget kan endelig også være resultatet af et naturfænomen med flydende lerlag kombineret markafbrændning. Jordlag af denne type har også været konstateret ved tidligere forundersøgelser i Pederstrup.

Arealet nord og nordøst for den anlagte sø

Grøfterne var her uden anlægsfund. Der er formentlig tale om et tidligere vådområde.

Arealet øst for stengærdet og syd for den nyanlagte vej ("Stejlehøjen")

Ca. midt på denne del af arealet fremkom en lille ansamling af kogestensgruber. Derudover afslørede grøfterne 18 parallelle nedgravede render, som omfattede ssthele arealets bredde. Renderne var anlagt med 8-12 metres afstand, og kunne var op til 125 m lange. Renderne var 40-60 cm brede og op til 30-40 cm dybe. Renderne var kendetegnet ved en muldfarvet, forholdsvis homogen fyld. Tværsnit af renderne viste, at de havde en flad bund og stejle sider.

Renderne er ikke anlagt på tværs af bakken, som man ville gøre med drængrøfter. Rendernes udformning og mønster gør, at der sandsynligvis er tale om de afvandings- og skelgrøfter - ”agerrener” - som adskilte bøndernes smalle markstykker før udskiftningen i 1790’erne. Det er dog muligt, at markopdelingen har været opretholdt efter udskiftningen idet en markbredde på 10-15 m også var almindelig frem til begyndelsen af det 20. årh. Renernes udbredelse og placering er angivet på oversigttegning og renernes retning er indmålt med GPS (LMK 25-26 ny).

Kortmaterialet på stedet omfatter ikke kort fra før udskiftningen, men til gengæld fra tiden umiddelbart efter. Af dette kort fremgår det, at markskellet med stengærdet allerede eksisterede omkring år 1800, og da agerrenerne ikke kunne ses vest for skellet ved forundersøgelsen, er det muligt, at skellet ligeledes kan føres tilbage til tiden før udskiftningen.

Fremtidigt arbejde

Yderligere arkæologiske undersøgelser på arealet anses for unødvendige.

Næstved Museum
December 2006

Arkæolog Lene Brysting Renault

Liste over grøfter

Grøft	LMK	Anlæg	Muldlag/undergrund/kulturlag
I	28-33	1-7	Muldlag: 45cm tykt Undergrund: Brun gult leret sand i mod nord, lyst brun gult ler med små-håndstore sten i mod syd
II	34-39	8	Muldlag: 40-60cm tykt Undergrund: lys brun gult sand med orange udfældninger
IIIa	40-43	9	Muldlag: 40cm Undergrund: gult ler
IIIb	44-47	10-13, 17	Muldlag: 35cm Undergrund: gult sand med stor dyreaktivitet
IV	48-51	14-16, 18	Muldlag: 40cm Undergrund: brun gult leret sand
Va	52-55		Muldlag: 35cm Undergrund: gult ler
Vb	56-59	19	Muldlag: 35cm Undergrund: gult sandet ler
VIa	60-63	20	Muldlag: 35cm Undergrund: gult ler Kulturlag: indtil 20m fra grøftens nordlige afgrænsning ses optil 155cm tykt lag af lyst brun gult ler med nister af brændt ler og trækul.
VIb	64-67		Muldlag: 55cm Undergrund: gult-orangegult sandet ler
VIIa	68-71	21-24	Muldlag: 35cm Undergrund: gult sand i den nordlige ende, gult ler i den sydlige ende.
VIIb	72-75	25	Muldlag: 35cm Undergrund: gult sand
VIIIa	76-79		Muldlag: 30cm Undergrund: gult sandet ler
VIIIb	80-83	26	Muldlag: 45cm Undergrund: gult ler med orange udfældninger
VIIIc	85-88		Muldlag: 20cm Undergrund: gult sand
IXa	89-92	27	Muldlag: 30cm Undergrund: gult ler
IXb	93-96	28	Muldlag: 25cm Undergrund: gult ler
IXc	97-100		Muldlag: 25cm Undergrund: gult ler
Xa	101-104	29-30	Muldlag: 25-35cm Undergrund: gult ler

Grøft	LMK	Anlæg	Muldlag/undergrund/kulturlag
Xb	105-108		Muldlag: 25-50cm Undergrund: let leret gult sand
XI	109-112		Muldlag: 30cm Undergrund: gult leret sand i den nordlige ende, gult sand i den sydlige ende
XII	113-114		Muldlag: 20cm Undergrund: Gult sand
XIII	117-120		Muldlag: 20cm Undergrund: Let leret gult sand i den nordlige ende, gult sand i den sydlige ende
XIV	121-124		Muldlag: 25cm Undergrund: Let leret gult sand
XVa	173-176		Muldlag: 25cm Undergrund: let leret gult sand
XVb	177-180		Muldlag: 25-40cm Undergrund: gult sand
XVI	181-184		Muldlag: 20-25 cm Undergrund: Gult og hvidt ler
XVII	185-188		Som XVI
XVIII	189-192		Muldlag: 30cm Undergrund: som XVI
XIX	193-196		Muldlag: 25-30cm Undergrund: Gult sandet ler
XX	197-199, 205		Som XIX
XXI	200-204		Som XIX
XXII	206-209	31-34	Som XIX
XXIII	210-213	35	Som XIX
XXIV	214-217	36-37	Som XIX
XXV	218-221	38-39	Som XIX
XXVI	222-225		Som XIX
XXVII	226-229		Muldlag: 25-30cm Undergrund: gul orange sand
XXVIII	230-233		Som XXVII
XXIX	234-237		Muldlag: 20cm Undergrund: gult sand
XXX	238-241		Som XXIX
XXXI	242-245		Muldlag: 35cm Undergrund: Hvidt sand i den nordlige ende, gult ler i den sydlige ende I den nordlige ende ses et 60cm tykt tørvelag under mulden samt rodrester. Omrodet pga. træfældning.
XXXII	246-249		Muldlag: 25cm Undergrund: som XXXI 15cm tykt tørvelag under mulden i den nordlige ende
XXXIII	250-253		Muldlag: 25cm Undergrund: Orange gult ler

Liste over anlæg og agerrener

Anlæg	LMK	Grøft	Anlægstype	Beskrivelse
1	125	I	Grube	Spættet trækulsfarvet/ gulbrunt sandet ler. 45-65cm bredt "bælte" på tværs af grøften
2	126	I	Kogestensgrube	100cm i diameter, håndstore sten
3	127	I	Kogestensgrube	100cm i diameter, håndstore sten
4	128	I	Grube/evt. dræn	Spættet trækulsfarvet/gulbrunt sandet ler. 75cm bredt bælte på tværs af grøft.
5	129	I	Grube	Brunt leret sand med trækulsnister og enkelte mindre sten. 110 cm i diameter.
6	130	I	Grube?	Lys gulbrunt let leret sand, diffus afgrænsning kan skyldes dyreaktivitet eller evt. rodvæltning. 70cm i diameter.
7	131	I	Kogestensgrube	110cm i diameter
8	132	II	Kogestensgrube	150cm i diameter, håndstore sten
9	133	IIIa	Grube?	Lyst gulbrunt let leret sand med sandpletter efter ormehuller, diffus afgrænsning pga. dyreaktivitet.
10	134	IIIb	Stolpehul	Brunt sandet ler, 35cm i diameter
11	135	IIIb	Stolpehul	Brunt sandet ler, 35cm i diameter, 10cm dyb, flad bund. Hårdbrændt keramik.
12	136	IIIb	Grube	Brunt sandet ler, diffus afgrænsning pga. dyreaktivitet, 80 cm lang, ca. 40cm bred, ø-v vendt.
13	137	IIIb	Grube	Spættet trækulsfarvet brunt sandet ler med småsten, diffus afgrænsning enten pga. ormehuller ellers er det bunden. 140cm lang, 70 cm bred, ø-v vendt.
14	138	IV	Grube	Lyst gulbrunt let leret sand med enkelte nister af trækul. 80x70 cm afrundet form, 32 cm dyb, spids nedgravning med stejle sider.
15	139	IV	Stolpehul?	Lyst gulbrunt let leret sand, sidder i grøftens kant, halvcirkel, 25cm i diameter, kan også være dyreaktivitet.
16	140	IV	Grube	235-245cm i diameter. Se tegning (1:20) og beskrivelse. Snittet ø-v. Megen dyreaktivitet i området giver et uklart billede af anlæggets afgrænsning, og derfor fremstår mange af grubens lag som vandrette, men de er resultatet af dyreaktivitet.
17	11 (ny)	IIIb	Grube	Gråbrunt leret sand med enkelte store sten, 130cm i diameter
18	12 (ny)	IV	Grube	Brunsort let leret sand, 90cm i tværsnit, ikke fuldt synlig, delvist dækket af balk, 10cm dyb, flad bund.
19	13 (ny)	Vb	Stolpehul	Lyst brungult sand, 30cm i diameter, 8cm dyb, svagt buende form, flad bund.

Anlæg	LMK	Grøft	Anlægstype	Beskrivelse
20	14 (ny)	Via	Kulturlag	Optil 155cm tykt lag af sandet ler med enkelt trækulsnister og nister af rødbrændt ler. Kun i grøftens nordlige halvdel. Undergrunden her er gult ler, som evt. kan have været anvendt som råstof. Et gæt kunne være fremstilling af munkesten til kirkebyggeriet i Mogenstrup fra 1400-1425.
21	15 (ny)	VIIa	Kulturlag	Som a20. Ses i grøftens nordligste 15m ved den østlige afgrænsning synes laget at have en større koncentration af trækulsnister.
22	16 (ny)	VIIa	Kogestensgrube	140cm i diameter, håndstore og lidt større sten, ligger ved en naturlig sænkning.
23	17 (ny)	VIIa	Grube	Lag af trækul med dyrekogler og keramik, dækket af et lag af rødbrændt ler. Madlavningsgrube som kan have haft en simpel kappe af ler.
24	18 (ny)	VIIa	Grube?	Grube evt. rodvælter. Amøbeform med diffus kant, 160cm lang, synlig i 50 cm's bredde. Brungråt leret sand med få mindre stykker trækul.
25	19 (ny)	VIIb	Grube	200cm i diameter, 70cm dyb, spids nedgravning, gråbrunt ler i den nederste 70 cm, over dette lag ses lyst gråbrunt let leret sand med enkelte dyrekogler. Affaldsgrube til et dødt dyr.
26	20 (ny)	VIIIb	Grube	130cm i diameter, dyrekogler med mindre sten. Affaldsgrube.
27	21 (ny)	IXa	Grube	Amøbeformet nedgravning, 300cm lang optil 100cm bred, synlige trækulsrester, muligvis en forstyrret grube/rodvælter.
28	22 (ny)	IXb	Bålsted	70x140cm område med kraftigt trækulsfarvet sandet ler, 10cm dyb.
29	23 (ny)	Xa	Grube	Kantet nedgravning, 140cm (synlig) x 100cm, 18cm dyb.
30	24 (ny)	Xa	Bålgrube	Ca. 150x60cm. Forstyrret af dræn.
		XVI	3 rener	3 rener, 40-60cm brede, 30-40cm dybe. Form: flad ujævn bund, stejle sider. Fyld: homogent gråbrunt let sandet ler. Gl. muldjord. Undergrund: hvidt-gulhvidt ler. Ca. 8m mellem renerne.
		XVII	5 rener	Som XVI, men med 5 rener med 8-10 m imellem.
		XVIII	4 rener	Som XVI, men med 4 rener med 11 m imellem. Grøften har en naturlig sænkning.
		XIX	7 rener	7 rener med samme karakteristik som XVI. Undergrund: Gult sandet ler. Ca. 11 m imellem renerne.

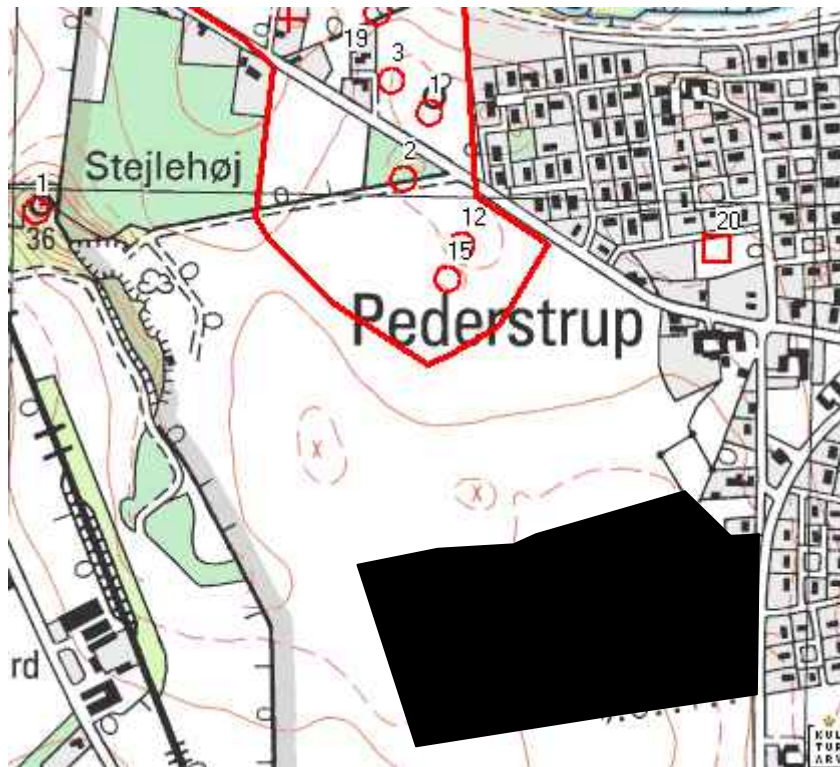
Anlæg		Grøft	Anlægstype	Beskrivelse
		XX	8 rener	8 rener som i XIX.
		XXI	10 rener	10 rener som i XIX, 12m imellem i grøfterne => at renerne ligger med ca. 10 m imellem da renerne ikke har samme retning som grøfterne.
		XXII	10 rener	10 rener som i XXI
31	27 (ny)	XXII	Kogestensgrube	70cm i diameter.
32	28 (ny)	XXII	Kogestensgrube	130cm i diameter.
33	29 (ny)	XXII	Grube	60cm i diameter.
34	30 (ny)	XXII	Kogestensgrube	100cm i diameter
35	31 (ny)	XXIII	12 rener	12 rener som i XXI
		XXIV	10 rener	10 rener som i XXI. Kogestensgruberne kan have forstyrret 2 yderligere rener.
36	32 (ny)	XXIV	Bål/grube	45cm i diameter.
37	33 (ny)	XXIV	Kogestensgrube	75cm i diameter.
		XXV	1 ren	1 ren som i XXI. Den vestligste ren, der blev erkendt ved udgravningen. Pga. etableret vej kunne området vest for denne grøft ikke undersøges.
38	34 (ny)	XXV	Kogestensgrube	80cm i diameter.
39	35 (ny)	XXV	Kogestensgrube	200cm i diameter. Bålplads.
		XXVI	10 rener Kogestensgrube	10 rener som i XXI. Kogestensgruber i den sydlige ende.
		XXVII	6 rener	6 rener som XXI. Undergrund: gul-orange sand. I den sydlige ende er jorden omrodet med teglstykker i.

Fundliste

X	Anlæg/grøft	Fund	Beskrivelse
1	A11	2 lerkarskår	12mm tykt, fin magring, rødbrændt med lysere rød overflade. Hård brændt. Oldtid
2	A16	1 lerkarskår	9mm tykt, grov magring, muligvis tyndt beklasket lag, rødbrændt med sort brændt inderside
		2 lerkarskår	små stykker, fin magring, rødbrændt
		8 flintafslag	
3	A23	4 lerkarskår	Fint magret med små stenkorn, rødbrændt.
		3 lerkarskår	Fint magret med små stenkorn, gråbrændt
		1 lerkarskår	14mm tykt, grov magring, rødbrændt på ydersiden, sortbrændt på indersiden.
		1 knoglefragment	Sortbrændt dyreknogle. Fragment.
		1 dyretand	Formentlig grisetand.
4	Grøft VIIIb	2 lerkarskår	10mm tykt, fint magret med små stenkorn, sortbrændt kerne med rødbrændt overflade. Løsfund.
5	Løsfund	6 flintafslag	

NÆM 2006:139

Pederstrup Syd

Princippet i pløjningen af de højryggede agre. Med hjulploven vendes furene hele tiden ind mod midten af de lange, smalle agre, som dermed med tiden bliver højere og højere på midten ligesom der dannedes grøfter – rener – mellem de enkelte agre. Sådanne marker blev almindelige i løbet af den tidligste middelalder og dækkede landet frem til kort efter 1800.

(Tegning Jens Bech i: Fra fortidsminde til kulturmiljø udg. af Kulturministeriet, Kulturarvsstyrelsen og miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen, 2003)